

Универзитет „Евро-Балкан“

**ВИЗАНТИСКАТА МИСИОНЕРСКА
ДЕЈНОСТ И ЕВРОПСКОТО
НАСЛЕДСТВО**

Зборник на трудови од
Четвртиот меѓународен симпозиум
„Денови на Јустинијан I“, Скопје, 11-12 ноември, 2016 г.

Уредник
Митко Б. Панов

Скопје, 2017

Византиската мисионерска дејност и европското наследство

Зборник на трудови од Меѓународниот симпозиум
„Денови на Јустинијан I“ Скопје, 11-12 ноември 2016

Издавач:
Универзитет „Евро-Балкан“, Скопје

Уредник:
Митко Б. Панов

Лекторка:
Јордана Шемко Герогиевска

Ликовна и техничка обработка:
Игор Панев

Печати: Контура

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

94(495.02)
930.85(497)

МЕЃУНАРОДЕН симпозиум "Денови на Јустинијан I" (4 ; 2016 ; Скопје)
Византиската мисионерска дејност и европското наследство : зборник
на трудови од Четвртиот меѓународен симпозиум "Денови на Јустинијан
I", Скопје, 11-12 ноември, 2016 г. / уредник Митко Б. Панов. - Скопје :
Универзитет "Евро-Балкан", 2017. - 236 стр. ; 23 см

Трудови на мак. и англ. јазик

ISBN 978-608-4714-17-0

а) Културна историја - Балкан б) Словенска писменост в) Византија -
Историја - Собири
COBISS.MK-ID 104897034

"Euro-Balkan" University

**THE BYZANTINE MISSIONARY
ACTIVITY AND ITS LEGACY IN
EUROPE**

Proceedings of the
4th International Symposium "Days of Justinian I"
Skopje, 11-12 November, 2016

Edited by
Mitko B. Panov

Skopje, 2017

УРЕДНИК

МИТКО Б. ПАНОВ

МЕЃУНАРОДЕН НАУЧЕН КОМИТЕТ

ФЛОРИН КУРТА (*Универзитет во Флорида*)

ЕЛИЗАБЕТА ДИМИТРОВА (*Универзитет Св. Кирил и Методиј, Скопје*)

ХРВОЈЕ ГРАЧАНИН (*Универзитет во Загреб*)

ДРАГИ ЃОРЃИЕВ (*Институт за национална историја, Скопје*)

ЈАНЕ КОЏАБАШИЈА (*Универзитет Евро-Балкан, Скопје*)

ВИКТОР ЛИЛЧИЌ (*Управа за заштита на културно наследство / Унив. Св. Кирил и Методиј,*)

ЃУЗЕПЕ МАИНО (*Универзитет во Болоња*)

ГЕОРГИ НИКОЛОВ (*Универзитет во Софија*)

МИТКО Б. ПАНОВ (*Институт за национална историја / Универзитет Евро Балкан, Скопје*)

КАРОЛИН С. СНАЈВЛИ (*Гетисбург колеџ*)

ДОНАТЕЛА БИЈАЃИ МАИНО (*Универзитет во Болоња*)

ВИТОМИР МИТЕВСКИ (*Македонска академија за науки и уметности, Скопје*)

ЕНДРЈУ РОУЧ (*Универзитет во Глазгов*)

АЛЕКСАНДАР СПАСЕНОВСКИ (*Универзитет Св. Кирил и Методиј, Скопје*)

МАЈА ЈАКИМОВСКА—ТОШИЌ (*Институт за македонска литература, Скопје*)

СЕКРЕТАРИ НА РЕДАКЦИЈА

ДРАГАН ЃАЛЕВСКИ (*Институт за национална историја, Скопје*)

ИГОР ПАНЕВ (*Универзитет Евро-Балкан*)

EDITED BY

МИТКО В. PАНОВ

INTERNATIONAL SCIENTIFIC COMMITTEE

FLORIN CURTA (University of Florida)

ELIZABETA DIMITROVA (University Ss. Cyril and Methodius, Skopje)

HRVOJE GRAČANIN (Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb)

DRAGI GJORGJIEV (Institute of National History, Skopje)

JANE KODJABASIJA (Euro-Balkan University, Skopje)

VIKTOR LILČIĆ (Cultural Heritage Protection Office / University Ss. Cyril and Methodius, Skopje)

GIUSEPPE MAINO (University of Bologna)

DONATELLA BIAGI MAINO (University of Bologna)

VITOMIR MITEVSKI (Macedonian Academy of Science and Arts, Skopje)

GEORGI NIKOLOV (Faculty of History, Sofia University)

MITKO B. PАНОВ (Institute of National History / Euro-Balkan University, Skopje)

ANDREW ROACH (Glasgow University)

CAROLYN S. SNIVELY (Gettysburg College)

ALEKSANDAR SPASENOVSKI (Law Faculty, University Ss. Cyril and Methodius, Skopje)

MAJA JAKIMOVSKA - TOSIC (Institute of Macedonian Literature, Skopje)

EDITORIAL SECRETARIES

DRAGAN GJALEVSKI (Institute of National History, Skopje)

IGOR PАНЕВ (Euro-Balkan University, Skopje)

СОДРЖИНА / CONTENTS

ПРЕДГОВОР / FOREWORD	9
<i>Димитар Пандев</i> СЛОВО ЗА СВЕТИ КЛИМЕНТОВИТЕ ПАТЕШЕСТВИЈА	13
<i>Yuri Stoyanov</i> ST. CONSTANTINE-CYRIL'S MISSION TO THE ABBASID COURT AND EASTERN ORTHODOXIDEOLOGY OF WARFARE	19
<i>Hrvoje Gračanin and Marko Petrak</i> THE NOTION OF THE <i>METHODII DOCTRINA</i> IN THE CONTEXT OF THE CHURCH SYNOD OF SPLIT (AD 925)	28
<i>Ратомир Грозданоски</i> МИСИОНЕРСТВОТО НА СВЕТИ КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ – НАДВОРЕШНО И ВНАТРЕШНО	43
<i>Дејан Борисов</i> ТРИ ПЕРИОДИ ВО МИСИОНЕРСКАТА ДЕЛНОСТ НА СВЕТИ КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ	54
<i>Драган Ѓалевски</i> ДИПЛОМАТСКИТЕ АСПЕКТИ НА ВИЗАНТИСКОТО МИСИОНЕРСТВО	66
<i>Miguel Pablo Sancho Gómez</i> THE LIMITANEI IN BELISARIUS ARMY (526-541)	82
<i>Katarzyna Maksymiuk</i> A NEW PROPOSAL FOR THE IDENTIFICATION OF THE SASANIAN COMMANDER MERMERÓËS OF BYZANTINE SOURCES: ŠĀPUR OF RAY FROM MEHRĀN	93
<i>Митко Б. Панов</i> СОЗДАВАЊЕТО НА ГЛАГОЛИЦАТА ВО ПРЕТСТАВАТА НА РУСКИТЕ И БАЛКАНСКИТЕ ИСТРАЖУВАЧИ (1850-1865)	99

<i>Далибор Јовановски и Иванка Додовска</i> СВРТУВАЊЕ КОН СРЕДНОВЕКОВНОТО МИНАТО – СЛУЧАЈОТ НАГРЦИЈА. ПОЛИТИКА, ИДЕНТИТЕТ, ИСТОРИЈА, ОБРАЗОВАНИЕ, ТЕРИТОРИЈА	110
<i>Маја Ангеловска-Панова</i> БОГОМИЛСТВОТО НИЗ ПРИЗМАТА НА МАКЕДОНСКАТА ИСТОРИОГРАФИЈА: ИНТЕРПРЕТАЦИИ И РЕИНТЕРПРЕТАЦИИ ВО ОПШТЕСТВЕНИ КОНТЕКСТИ	121
<i>Александар Спасеновски</i> ПРАВНИТЕ АСПЕКТИ ПОВРЗАНИ СО ПОКРИВАЊЕТО НА ЖЕНАТА – МУСЛИМАНКА КАКО ОБЛИК НА ВЕРСКА СЛОБОДА ВО СОЦИЈАЛИСТИЧКА ЈУГОСЛАВИЈА И ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	131
<i>Andrea Torno Ginnasi</i> ISAAC I'S SWORD AND THE NORMAN COUNTERPART: IMAGES OF "MILITARY KINGSHIP" FROM BYZANTIUM TO MEDIEVAL SOUTHERN ITALY	136
<i>Jasmina S. Ciric</i> BRICKWORK OF ST. NICOLAS CHURCH IN PRILEP: READING THE TEXTURE OF THE RHOMB	148
<i>Jessica Varsallona</i> SOME REMARKS ON THE ICONOGRAPHY OF THE VAULT OF THE ORATORY OF FORTY MARTYRS AT SYRACUSE	157
<i>Виктор Лилчиќ Адамс</i> ЈУСТИНИЈАНОВИОТ ОПТИЧКИ ТЕЛЕГРАФ НИЗ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	168
<i>Гоце Ангеличин Жура и Рубин Земон</i> ЈУСТИНИЈАНА ПРИМА ВО СВЕТЛИНАТА НА НАЈНОВИТЕ ИСТРАЖУВАЊА	181
<i>Трајче Нацев и Драган Веселинов</i> МОЖНИ РИЗИЦИ И ОПАСНОСТИ КАЈ АРХЕОЛОШКИТЕ ЛОКАЛИТЕТИ ВО ДОЛНИОТ ТЕК НА РЕКА БРЕГАЛНИЦА	190

<i>Соња Енџекова Сопотска</i> ВИЗАНТИСКИОТ КОНТЕКСТ ВО КНИЖЕВНОТО ДЕЛО НА СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ И НЕГОВИОТ ХЕРМЕНЕВТИЧКИ ИДЕНТИТЕТ ВО СОВРЕМЕНОСТА	199
<i>Макеј Хелбиг</i> ЗЕЛЕНЧУКОТ И ЗАЧИНИТЕ ВО 17-ТАТА КНИГА <i>DE AGRICULTURA</i> НА <i>ETYMOLOGIARUM</i> <i>SIVE ORIGINUM LIBRI XX</i> ОД ИСИДОР СЕВИЛСКИ	213
<i>Јане Коџабашија</i> ИСТОРИСКИОТ РАЗВОЈ НА ЦРКОВНОТО ПЕЕЊЕ НА ТЕРИТОРИЈАТА НА МАКЕДОНИЈА	223
<i>Димитри Кумбароски</i> ПАЛЕОГРАФСКИ ОПСЕРВАЦИИ НА ОХРИДСКАТА ИРМОЛОГИЈА ИН. 101 СИГ. IV/43	231

МОЖНИ РИЗИЦИ И ОПАСНОСТИ КАЈ АРХЕОЛОШКИТЕ ЛОКАЛИТЕТИ ВО ДОЛНИОТ ТЕК НА РЕКА БРЕГАЛНИЦА

Abstract: Possible risks and dangers on archaeological sites along the lower flow of the river Bregalnitsa generally have the same assessed level of threat. The fires are characterized by second and third degree of danger depending on the areas in the lower flow of the river, the floods throughout the second level of threat while the other types of risks and dangers are no serious indications of endangering the sites. But those assessments are too generalized, which requires a more detailed analysis, elaboration and mapping that would specifically determine the level of risk for each site.

Во Македонија археолошките локалитети претставуваат материјални добра со големо културно-историско значење. Но тие не се имуни на разни појави на ризици и опасности кои би довеле до нивно оштетување или уништување.¹ Поради тоа државата преку разни механизми се обидува да изврши соодветна заштита на локалитетите од ваквите појави. Ова подразбира и спроведување на мерки и активности вклучувајќи неколку ресурси кои се од интерес на оваа област.² Органите и институциите од овие ресурси преку заедничка соработка и координација со користење на нивните расположливи човечки и материјално-технички ресурси треба да овозможат соодветна заштита на археолошките локалитети од појавата на разни видови на ризици и опасности.

Но ова е само дел од целокупниот процес на заштита на овие материјални добра. Пред се неопходно е утврдување на ваквите појави преку соодветни анализи и процени каде ќе се осознае нивната историја, јачина, интензитет и други слични параметри. Така ќе се овозможи непречено изведување на наредните постапки во заштитата

¹ За видови на ризици и опасности види пошироко во *Закон за управување со кризи*, чл. 3, *Службен весник на РМ*, бр. 29/05.

² Во спроведување на мерките и активностите за заштита на археолошките локалитети како и воопшто за нивната заштита според законите за управување со кризи, заштита и спасување, заштита на културното наследство и други правни акти поврзани со оваа област се вклучуваат институциите и органите од ресурсите: култура, заштита и спасување, управување со кризи, внатрешни работи и други слични субјекти.

кои подразбираат спроведување на потребните мерки и активности, употребата на човечки и материјално технички ресурси како и начинот на соочување со појавите на ризици и опасности. Ваквиот модел придонесува поголема ефикасност во превенцијата, раното предупредување и соочувањето со последиците од овие појави.

За таа цел во Македонија од страна на надлежни органи и институции се врши проценка на загрозеноста на безбедноста од сите ризици и опасности во која се опфатени и археолошките локалитети како дел од материјалните добра на државата.³ Со помош на проценката чија изработка подразбира меѓусебна комуникација, координација, размена на податоци и информации помеѓу субјектите од системот за управување со кризи ќе се овозможи непречено и ефикасно одвивање на претходно споменатите постапки и процеси за заштита на овој вид материјално добро.⁴ Согласно правните акти за изработка на проценката таа се изготвува на републичко и локално (општините и градот Скопје) ниво со што детално е опфатена целата територија на државата.

Во источниот регион на Македонија низ кој поминува реката Брегалница досега како најчести појави на ризици и опасности се поплавите, лизгањето на земјиште, земјотресот и пожарите. Од процените направени на ниво на општините кои припаѓаат на овој регион споменатите ризици и опасности се сметаат за можни појави и во иднина, кои покрај кај останатите материјални добра ќе предизвикаат оштетување или уништување и на археолошките локалитети. Со помош на процената ќе се утврди степенот на загрозување од овие ризици и опасности и врз основа на тоа ќе се превземат соодветни мерки и активности како и потребниот ангажман на ресурси за заштита од нивна појава.⁵

3 Надлежните органи и институции за изработка на Процената се дадени во членовите 8, 9, 10 и 11 од Уредба за Методологијата за изработка на процената на загрозеноста на безбедноста на Република Македонија од сите ризици и опасности, нејзината содржина и структура, начинот на чување и ажурирање, како и определувањето на субјектите во системот за управување со кризи на кои им се доставува целосна или извод од процената („Сл. Весник на Република Македонија“ бр.13/11)

4 Субјектите кои го сочинуваат системот за управување со кризи и воедно имаат удел во изработката на процената се дадени во член 2 од Закон за управување со кризи (Службен весник на РМ, бр. 29/05)

5 Согласно член 6 од Уредбата за Методологијата за изработка на Процената на загрозеноста на безбедноста на Република Македонија од сите ризици и опасности, се одредува степен на загрозеност што означува ризик односно состојба со манифестирани појави на загрозеност од одредена опасност. (Прв степен означува редовна состојба (нема ризик); Втор степен означува низок ризик (редовна состојба со ретко манифестирани појави на загрозеност); Трет степен означува покачен ризик (можен почеток на криза или кризна состојба); Четврт степен означува висок ризик и веројатност за почеток на криза или кризна состојба; Петти степен означува највисок ризик на загрозеност на виталните вредности (создадени услови за прогласување на криза или кризна состојба) .

Долниот тек на река Брегалница поминува низ три области и тоа: Кочанска (составена од општините Зрновци, Кочани и Чешиново-Облешево), Штипска (составена од општините Карбинци и Штип) и Светиниколска (составена од истоимената општина). Досега во овие три области вкупно се евидентирани 171 локалитет кои потекнуваат од различен временски период.⁶

Кочанската област која припаѓа во источниот дел на Р. Македонија од другите области со кои граничи е одделена со планини и ридови. Така на исток таа со планините Голак и Обозна е одвоена од Виничката и Пијанечката област, на запад со нискиот и долг Рајчански рид е разделена од Кратовско-злетовската областа, а со Штипската и Овчеполската областа е одвоена со ридот Шаренковец. На север од Кочанската областа се наоѓаат Осоговските планини додека на југ е планината Плачковица. Внатрешноста на областа е сочинета од котлина која е релативно рамна. Врз основа на конфигурација на теренот во Кочанската област располага со поголеми релјефни форми како што се рамнина, планини и ридови потоа помали релјефни форми езерски или абразивни како и речни или флувијални форми.

Како резултат на ридско-палнинскиот релјеф и влијанието на изменето медитеранската и умерено-континентална клима во оваа област има најголема застапеност на дабова и букова шума. Во рамничарските предели пак најголем дел зафаќа тревната вегетација.

Релативно добро развиената хидрографска мрежа на Кочанската област ја сочинуваат постојани и повремени водотеци. Сите тие се сливаат во реката Брегалница како најголем водотек во областа. Дел од хидрографија во Кочанско претставува и вештачка акумулација “Градче”.

Во оваа област досега се откриени 59 археолошки локалитети: **Браница** – с. Бања (доцноантичко време), **Грамади** – с. Бања (доцноантичко време), **Тркањски Рид** – с. Бања (доцноантичко време), **Турски Гробишта** – с. Бања (доцноантичко време), **Грамади** – с. Безиково (доцноантичко време), **Селиште** – с. Безиково (доцноантичко време), **Војновица** – с. Бели (римско време), **Гноиште** – с. Бели (доцноантичко време), **Градиште** – с. Бели (класично, македонско и доцноантичко време), **Тодорица** – с. Бели (неолитско и доцноантичко време), **Грамади** – с. Бурилчево (римско време), **Манастир** – с. Бурилчево (доцноантичко време), **Нова Чешма** – с. Бурилчево (римско време), **Пилаво** – с. Бурилчево (енеолитско, железно и класично време), **Гарагаска** – с. Видовиште (доцноантичко време), **Грамади** – с. Вранинци (доцноантичко време), **Гробишта** – с. Вранинци (доцноантичко време),

6 *Археолошка Карта на Р.Македонија*, II (Скопје, 1996); Т. Нацев, *Антиката во Брегалничкиот басен* (Штип, 2013).

Селиште – с. Вранинци (доцноантичко време), **Под Селото** – с. Врбица (доцноантичко време), **Преслап** – с. Главовица (доцноантичко време), **Мировница** – с. Горно Градче (доцноантичко време), **Горно Градиште** – с. Долно Градче (доцноантичко време), **Долно Градиште** – с. Долно Градче (доцноантичко и средновековно време), **Богатиница** – с. Жиганци (неолитско и доцноантичко време), **Долчиница** – с. Жиганци (доцноантичко време), **Патилаво** – с. Зрновци (доцноантичко време), **Градиште** – с. Јастребник (доцноантичко време), **Барутница** – Кочани (римско време), **Горица** – Кочани (железно и доцноантичко време), **Раечки Рид** – Кочани (доцноантичко време), **Шилести Рид** – Кочани (доцноантичко време), **Градиште** – с. Кучичино (железно и доцноантичко време), **Пресечник** – с. Кучичино (доцноантичко време), **Грамади** – с. Лепопелци (доцноантичко време), **Старо Село** – с. Лешки (доцноантичко време), **Градиште** – с. Мородвис (доцноантичко и средновековно време), **Црквиште - Моробиздон** – с. Мородвис (средновековно време), **Селиште** – с. Небојани (доцноантичко време), **Градиште** – с. Нивичани (доцноантичко време), **Авлија** – с. Новоселани (доцноантичко време), **Куново** – с. Оризари (римско време), **Сланец** – с. Оризари (доцноантичко време), **Цигански Рид** – с. Оризари (неолитско, железно, римско и средновековно време), **“Св. Спас”** – с. Рамно Брдо - Полаки (доцноантичко време), **Селиште** – с. Рамно Брдо - Полаки (доцноантичко време), **Старо Село** – с. Пресека (доцноантичко време), **Во Селото** – с. Соколарци (доцноантичко време), **Градиште** – с. Соколарци (доцноантичко време), **Манастир** – с. Соколарци (архајско, класично и доцноантичко време), **Градиште** – с. Спанчево (раноантичко време), **Грамадарски Рид** – с. Спанчево (доцноантичко време), **Петков Дол** – с. Спанчево (неолитско и римско време), **Селиште** – с. Спанчево (доцноантичко време), **Црвен Камен** – с. Теранци (доцноантичко време), **Господница** – с. Тркање (доцноантичко време), **Селиште** – с. Тркање (доцноантичко време), **Трлиште** – с. Тркање (доцноантичко време), **Еленец** – с. Цера (доцноантичко време) и **Фрлавиште** – с. Цера (доцноантичко време).⁷

Сите овие локалитети се со локации на ридско-планинско земјиште како и во низинските делови на Кочанската област. Така нивната местоположба е покрај речни корита, суводолици, брегот на акумулација „Градче“, на возвишенија, во близина на шумски појаси а некои од нив ги има во населените места. Географските карактеристики на околината во која се наоѓаат овие археолошки локалитети придонесува тие да бидат изложени на можни појави на поплави, пожари, земјотреси и лизгање на земјиште.

⁷ Истото.

Археолошките локалитети во Кочанската област најчесто би можеле да бидат изложени на појава на поплава или пожар. Нивната појава е изразена со низок (втор) степен на ризик што подразбира ретка загрозеност на локалитетите.⁸ Другите појави како што се земјотресите и лизгање на земјиште според процените на општините од областа се сметаат за ретки и незначителни поради што нема ризик од оштетување или уништување на ова материјално добро.

Териториите на општините Штип и Карбинци кои ја сочинуваат Штипската област прават таа да не претставува единствена географска целина бидејќи зафаќа делови од планината Плачковица на исток, Криволакавичката Котлина на југоисток, Овче Поле на запад и алувијалната рамнина на реката Брегалница на север. Југозападниот дел од областа на мал простор се граничи со општините Лозово и Градско додека југоисточниот е одделен од општината Радовиш. Североисточната страна на областа се граничи со општините Чешиново-Облешево, Зрновци и Пробиштип а северозападната страна со општината Свети Николе. Всушност целата гранична линија на Штипската област релјефно е изразена со ридско-планинско и низинско земјиште. Во најголем дел површината на областа е ридско-планинска, додека во помал дел се јавуваат низините во деловите на Кочанската и Овчеполската Котлина и по долините на реките Брегалница и Крива Лакавица.

И во оваа областа каде е изразено влијанието на изменето медитеранската и умерено-континентална клима и релјефните карактеристики овозможуваат застапеност на дабовата и буквата шума во планинските делови, додека низините се карактеристични по тревната вегетација.

Реката Брегалница претставува најголем воден тек во Штипската област. Во неа се влеваат сите останатите постојани и повремени водени текови кои ја сочинуваат хидрографијата на оваа област.

До денес во Штипската област се забележани 53 археолошки локалитети: **Шумнати Рид** – с. Брест (доцноантичко време), **Судичка Река** – с. Врсаково (доцноантичко време), **Ограѓе** – с. Горачино (доцноантичко време), **Градиште – Богослов Камен** – с. Горни Балван (енеолитско време), **Градиште – Киево** – с. Горни Балван (железно и доцноантичко време), **Лозен** – с. Горни Балван (македонско, римско и доцноантичко време), **Кале – Градиште - Баргала** – с. Горен Козјак

8 Според Процена на загрозеноста на општина Кочани од сите ризици и опасности, Кочани 2014 година; Процена на загрозеност на општина Зрновци од сите ризици и опасности, Зрновци 2014 година и Процена на загрозеноста на општина Чешиново-Облешево од сите ризици и опасности, Чешиново-Облешево 2014 година.

(неолитско, бронзено, железно и доцноантичко време), **Градиште - Шаренковец** – с. Горно Трогерци (доцноантичко време), **Дива Топола** – с. Долани (доцноантичко време), **Кале - Градиште** – с. Долани (доцноантичко време), **Кутлевец** – с. Долани (римско време), **Рамниште** – с. Долани (доцноантичко време), **Керамидница** – с. Долани (доцноантичко време), **Чука** – с. Долани (доцноантичко време), **Врчва** – с. Долни Балван (доцноантичко време), **Стопански Штали** – с. Долни Балван (доцноантичко време), **Тугли** – с. Долни Балван (бронзено и римско време), **Бандера** – с. Долни Козјак (римско и доцноантичко време), **Л'скач** – с. Долни Козјак (доцноантичко време), **Нива на Стојко Тодоров** – с. Долни Козјак (доцноантичко време), **Турски Гробишта** – с. Долни Козјак (римско време), **Во Селото** – с. Долни Козјак (железно време), **Бела Земја** – с. Долно Трогерци (доцноантичко време), **Градиште** – с. Драгоево (доцноантичко време), **Долги Рид** – с. Драгоево (преоден период меѓу бронзено и железно време), **Кула** – с. Калаузлија (доцноантичко време), **Баш Тепе - Ханче** – с. Драгоево (римско време), **Грамади** – с. Криви Дол (доцноантичко време), **Крсто** – с. Криви Дол (римско време), **Кале** – с. Крупиште (бронзено, доцноантичко и средновековно време), **Ванчо Прке** – с. Крупиште (железно време), **Цапар** – с. Крупиште (класично време), **Бунар** – с. Лесковица (доцноантичко време), **Дабјата** – с. Лесковица (доцноантичко време), **Калимерово** – Ново Село (Штип) (доцно македонско и доцноантичко време), **Градиште - Чука** – с. Пиперово (доцноантичко време), **Бавчи** – с. Пухче (доцноантичко време), **Кала (Кодоман Кааси)** – с. Пухче (доцноантичко време), **Рамниште** – с. Пухче (доцноантичко време), **Вучеви Ливади** – с. Сарчиево (доцноантичко време), **Јарма** – с. Селце (доцноантичко време), **Поле** – с. Софилари (доцноантичко време), **Горно Поле - Балабаница** – с. Стар Караорман (железнодорожно и класично време), **Крушка** – с. Стар Караорман (доцноантичко време), **Кула** – с. Стар Караорман (раноантичко време), **Солунски Рид** – с. Стар Караорман (доцноантичко време), **Три Чешми** – с. Три Чешми (римско време), **Говедарски Пат** – с. Црвулево (доцноантичко време), **Кула** – с. Црвулево (доцноантичко време), **Пилав Тепе** – с. Шопур (неолитско, хеленистичко и римско време), **Астибо** – Штип (енеолитско, римско и средновековно време), **Кемер** – Штип (римско време) и **Центар** – Штип (римско време).

Археолошките локалитети во оваа област се наоѓаат распространето низ целата нејзина територија па тие може да се најдат покрај речни корита, суводолици, на возвишенија, во близина на шумски појаси но и во населени места. Но нивната местоположба и блиската околина во која се лоцирани придонесува нивно загрозување од појава на пожари, поплави, лизгање на земјиште и земјотреси.

Загрозеноста од пожари кај археолошките локалитети во Штипската област е од втор и трет степен.⁹ Тоа воглавно значи дека покрај нискиот ризик на опасност врз локалитетите односно помала веројатност на нивно уништување и оштетување при појава на пожар, на одредени места во одредени околности постои и покачен ризик на оштетување или уништување кај истите. Загрозеноста од поплавите пак е означена со втор степен т.е. помала можност на уништувањето или оштетувањето кај локалитетите.¹⁰ За разлика од претходните појави, земјотресот и лизгањето на земјиште не претставуваат ризик кој би довел до нивно загрозување.

Во средишниот дел на Овче Поле се наоѓа Светиниколската област. Нејзиниот релјеф се карактеризира со ридско и низинско земјиште. Најголемите возвишенија во оваа област не изнесуваат повеќе од 900 метри надморска височина. Ваквата конфигурација на нејзиниот терен а посебно отвореноста која ја има од сите страни придонесува таа да биде изложена на континентална и медитерански климатски влијанија. Поголемиот дел во областа кој е низински и застапен со тревната вегетација и земјоделски култури додека пак на повисоките места се среќаваат шумски површини.

Сите постојани и повремени водени текови во Светиниколската област припаѓаат на сливот на река Брагалница. Покрај водите од речните текови, во хидрографијата на оваа област влегува и вештачката акумулација “Мавровица”.

На територијата која ја зафаќа Светиниколската област се евидентирани 59 археолошки локалитети: **Зелено Чукарче** – с. Алакинце (римско време), **Преко Дол** – с. Алакинце (римско време), **Барутница** – с. Амзабегово (неолитско и римско време), **Керамидница** – с. Арбасанци (доцноантичко време), **Арсов Кладенец** – с. Адиматово (доцноантичко време), **Колиба Баир** – с. Адиматово (доцноантичко време), **Градешка Чешма** – с. Богословец (римско време), **Судички Пат** – с. Буриловци (доцноантичко време), **Градиште** – с. Горно Ѓуганце (доцноантичко време), **Крушевски Трла** – с. Горно Ѓуганце (доцноантичко време), **Домус Бунар** – с. Горно Црнилиште (римско време), **Јака Трла** – с. Горно Црнилиште (римско време), **Караул** – с. Горобинци (доцноантичко време), **Мамутница** – с. Горобинци (доцноантичко време), **Градиште** – с. Дилисинци (римско време), **Кунче** – с. Дилисинци (римско време), **Градиште** – с. Долно Ѓуганце (доцноантичко време), **Грамади** – с. Долно Ѓуганце (римско време), **Грнчар** – с. Долно Ѓуганце (хеленистичко време), **Ковчези** – с. Долно Ѓуганце (раноантичко време), **Ѓеренце** –

9 Според *Процена на загрозеноста на општина Штип од сите ризици и опасности* (Штип, 2014); *Процена на загрозеност на општина Карбинци од сите ризици и опасности* (Карбинци, 2014).

10 Истото.

с. Долно Црнилиште (доцноантичко време), **Кади Аргачи** – с. Долно Црнилиште (доцноантичко време), **Трн** – с. Долно Црнилиште (римско и средновековно време), **Ески Евлер** – с. Дорфулија (римско време), **Голем Рид** – с. Ѓуземелци (доцноантичко време), **Ќерамидница** – с. Ѓуземелци (неолитско и доцноантичко време), **Крушка** – с. Ерџелија (доцноантичко време), **Горни Ливади** – с. Кадрифаково (римско време), **Црквиче** – с. Кадрифаково (доцноантичко време), **Градиште – Славков Дол** – с. Кнежје (железно и класично време), **Над Бавчи – Славков Дол** – с. Кнежје (доцноантичко време), **Градиште** – с. Малино (доцноантичко и средновековно време), **Поза Рид – Шољеви Камена** – с. Малино (доцноантичко време), **Градиште** – с. Мечкуевци (железно, хеленистичко и римско време), **Немашница - Рамниште** – с. Мустафино (римско време), **Турски Гробишта** – с. Мустафино (римско време), **Ќерамидница** – с. Мустафино (македонско и римско време), **Алин Дол** – с. Немањици (неолитско и римско време), **Зелена Чукарка - Јокуш** – с. Немањици (римско време), **Мишевска Воденица** – с. Немањици (римско време), **Нова Мездра** – с. Нова Мездра (доцноантичко време), **Авлии** – с. Преод (римско време), **Горни Лозја - Пударница** – с. Преод (доцноантичко време), **Орашки Камен** – с. Преод (доцноантичко време), **Желковец** – с. Ранчинци (доцноантичко време), **Сталеви Трници** – с. Ранчинци (доцноантичко време), **Антарла – Бела Чука** – Свети Николе (доцноантичко време), **Дудин Дол** – Свети Николе (римско време), **Медово Аниште** – Свети Николе (доцноантичко време), **Рудина** – Свети Николе (римско време), **Сујлеманец** – Свети Николе (римско време), **Балева Чешма - Аниште** – с. Сопот (доцноантичко време), **Бали Брег** – с. Стануловци (доцноантичко време), **Грамади** – с. Стањевци (доцноантичко време), **Под Кукуноса** – с. Стањевци (римско време), **Градиште** – с. Трстеник (доцноантичко и средновековно време), **Банка Трла** – с. Ќоселери (доцноантичко време), **Крангова Бавча** – с. Ќоселери (доцноантичко време) и **Над Чешма** – с. Ќоселери (неолитско, македонско и римско време).

Во оваа област археолошките локалитети се лоцирани на различни места. Така тие може да се најдат покрај речни корита и суводолици, пошумени места и ридски возвишенија. Во опкружувањето на сите овие локалитети постои можност од појава на пожар, поплава, земјотрес или лизгање на земјиште. Врз основа на “Процена на загрозеноста на општина Свети Николе од сите ризици и опасности” утврден е видот и степенот на опасност кој би ги загрозил материјалните добра на нејзината територија меѓу кои и археолошките локалитети.

Пожарите во Светиниколската област се со трет степен на загрозување што значи покачен ризик на оштетување или уништување кај локалитетите од оваа појава додека пак поплавите се со втор степен

на загрозување односно имаат помало негативно влијание врз нив.¹¹ Од останатите појави не постои ризик по безбедноста кај археолошките локалитети.

¹¹ *Процена на загрозеноста на општина Свети Николе од сите ризици и опасности* (Свети Николе, 2014).